

Hulkamera

Video og hæfte

I videoen "Hulkamera" følger vi en gruppe børns oplevelse og fascination af hulkamerafotografi.

Videoen henvender sig både til voksne og børn.

Dette ledsagehæfte rummer en introduktion til fotografi og det at fotografere med hulkamera.

Kunsthistorikeren Lars Kiel Bertelsen bidrager med artiklen "Gummistøvle-fotografi". Artiklen, der er henvendt til voksne, belyser forholdet mellem fotograf og motiv - et samspil, der understreges i den fotografiske genre, selvportrættet.

Billederne i ledsagehæftet kan opleves uanset alder.

Under overskriften "Dybt under skolen" giver producenten af "Hulkamera", Lars Henningsen, en karakteristik af sit møde med de otte unge fotografer, der medvirker i videoen.

Endelig omfatter ledsagehæftet forslag til fotografering med hulkamera: bygning af kamera, fotografering og mørkekammerteknik.

Beskrivelserne afsluttes med en serie tegninger, hvor børn på fabulerende vis giver ideer til hulkamera-konstruktioner.

Hulkamera

Video og ledsagehæfte v/Lars Henningsen

Hulkamerafotografer

Hjerk-Harre Skole, 5.-6. klasse

Rasmus Pultz Havgaard
Kenneth Winther Poulsen
Emil Diderichsen
Michael Hallager Christensen
Alexander Kolding Borum
Rasmus Kalms Josefsen
Dan Led Andersen
Tessa Rasmussen

Videoen "Hulkamera"

Kamera: Mette Clausen

Videoredigering: Johnny M. Larsen

Lydredigering: René Jensen

Musik: Thorsten Hartz

Videoen "Hulkamera" er produceret
med støtte fra Århus Filmværksted

Videoens varighed: 7 minutter

Indhold

- S. 3: Gummistøvle-fotografi
- S. 16: Dybt under skolen
- S. 18: Bygning af et hulkamera
- S. 20: Teknik og fotografering
- S. 21: Litteraturliste
- S. 22: Skitser og ideer

Fotografier

- Omslag: Rasmus
S. 7: Rasmus
S. 8: Tessa
S. 9: Tessa, org.str. 18x18 cm
S. 10: Kenneth
S. 11: Emil, org. str. 12x18 cm
S. 12: Emil, org. str. 16x18 cm
S. 13: Ukendt fotograf
S. 14: Emil
S. 15: Emil

Hvor intet andet er anført, er
fotografier gengivet i original
størrelse.

Tegninger

v/ børn i Risskov i alderen 9-10 år.
Morten Nygaard Christensen
Nikolaj Bach Purup
Anders Thorup Jensen
Simon Kjær Bastholm

Layout

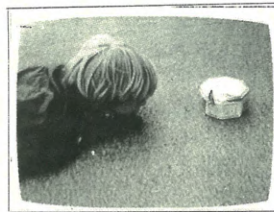
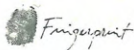
Ulrik Ricco Hansen

Idé og tilrettelæggelse:

Video og ledsagehæfte:
Lars Henningsen © 1997

Ledsagehæftet er produceret med
støtte fra Ophavsrets-fonden/Dansk
Journalistforbund, Århus Film-
værksted og Lademanns Fond

ISBN 87-986645-0-6

Gummistøvle-fotografi

Af Lars Kiel Bertelsen

Ofte beskyldes fotografiet for at frembringe golde, ukropslige, „automatiske“ billeder, der ikke har samme grad af „menneskelighed“ som f.eks. malede eller tegnede billeder. Spørgsmålet om det automatiske aspekt ved fotografiet er imidlertid ikke så simpelt, som det ved første øjekast kan se ud, og spørgsmålet om, hvordan vi skal vurdere de automatiske billeder, er endnu mere penibelt. Af en eller anden grund har vi aldrig helt vænnet os til fotografiet. Vi er som forældre, der ikke har opdaget, at vore børn er blevet voksne, og stadig behandler dem, som om de var små. Fotografiet er et sådant barn af *det moderne* ligesom telefonen, frimærket, jernbanen og mange andre ting, som vi for længst har vænnet os til. Men i mod-

sætning til telefonen, frimærket, jernbanen og alle de andre ting så har vi stadig (mere end 150 år efter at fotografiet blev udviklet) en sær idé om, at fotografiet er *nyt*.

Mange af os bærer stadig rundt på forestillingen om, at fotografiet er en slags „snyd“, selv om vi samtidig hylder lige præcis det fotografiske billedes dokumentariske ægt-hed. Fotografier synes virkelig at give os en bid af verden, ikke et billede af den, og samtidig med, at vi berømmer mediet for denne evne, så er det selvsamme egenskab, som er kilden til vor fornemmelse af snyd. Denne dobbelthed skyldes, som sagt, ikke mindst det automatiske aspekt ved mediet. Det er, som om der ikke er *arbejde* nok i fotografiet, som om man slipper for let om ved tingene ved bare at trykke på en knap. Vi er alle en slags pietister for Herren, og pietister får som

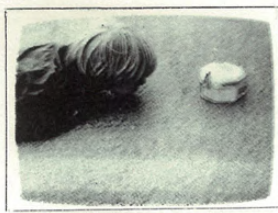

bekendt dårlig samvittighed ved at slippe let om ved tingene!

Også fotografiet har dog sit arbejde. Der findes et ofte overset rumligt og kropsligt aspekt ved fotografiet, som overskrider grænsen mellem det automatiske og det menneskeskabte. Dette arbejde udgøres af hele optage-situationen, hvor fotografen med sin krop og sit kamera bevæger sig hen foran motivet, cirkler omkring det, indgår en slags alliance med det. Der opstår et rum mellem fotografen og hans motiv, der minder ikke så lidt om rummet mellem en billedhugger og hans lerklump eller stenblok. Billedhuggeren Alberto Giacometti har beskrevet, hvordan han engang gik rundt om nogle ægyptiske skulpturer på et museum og oplevede, at rummet imellem ham og figurerne antog en nærmest fysisk karakter, der – skønt usyn-

lig – havde lige så stor kvalitet som skulpturerne. Måske – hvem ved – er det dette usynlige fællesskab mellem fotograf og motiv, subjekt og objekt, som er det egentlige motiv for ethvert fotografi og det egentlige særkende for mediet.

I vor daglige brug af fotografiet glemmer vi ofte dette grundlæggende arbejde. Vi overser det, fordi vi mere eller mindre bevidstløst reproducerer veletablerede billedtyper i stedet for at skabe nye billeder, hvilket enhver kan overbevise sig om ved at sammenligne forskellige familiers fotoalbums; de er som regel fuldstændig ens! Kun sjældent bliver vi på ubehagelig måde mindet om arbejdet, nemlig når vi prøver at tage et portræt af et kært familiemedlem og opdager, at vi dermed kommer alt for tæt på personen. Så overskrider vi den hårfine grænse mellem

subjekt og objekt, kommer uforvarende til at træde ind i fotografiets arbejdsrum og træder alt for ofte hastigt et skridt tilbage (derfor overvægten af gruppeportrætter i familiealbums; de optages på betryggende afstand).

I en bestemt fotografisk genre, selvportrættet, bliver dette forhold sat på spidsen. Her bliver nemlig grænsen mellem subjekt og objekt dramatiseret, udstillet og – for nu at bruge en ægte fotografisk metafor – *eksponeret*. Fotografen deponerer sit blik i fotografiapparatet og flytter sig derpå om på den anden side af kassen, og kommer derfor på én gang *foran og bag ved spejlet*. På en måde fordobler fotografen sit blik og bliver på én gang subjekt og objekt; både den, der ser og den, der bliver set. I det fotografiske selvportræt er det, som om det fotografiske ar-

bejdsrum indfoldes i kroppen, eller måske snarere som om kroppen åbner sig imod dette rum og bliver porøs: *“Jeg er hér, men jeg er også dér.”* I det fotografiske selvportræt opstår det, vi kunne kalde en styret mini-skizofreni, et kontrolleret sammenbrud af subjekt-energi. Det, som videoen *“Hulkamera”* dokumenterer, er en oplevelse, der sætter varige spor, og ikke bare på den fotografiske film. Den fotografiske mini-skizofreni er nemlig ikke bare en fremmedgørende tingsliggørelse; den peger også på subjektet *som* subjekt og rummer derfor et elementært, pædagogisk dannelses-aspekt: *“Dét der, det er mig.”*

I dette aspekt minder arbejdet med det fotografiske selvportræt ikke så lidt om den grundlæggende struktur i barnets leg. Også her ser vi, hvordan der bestandigt arbejdes

med iscenesættelser af kroppen og subjektet, der placeres i skiftende roller netop med henblik på at frembringe situationer, hvor barnet kan se sig selv 'udefra'. Og ligesom barnelegen er fuldstændig opslugt af at danne og følge *regler*, således er også fotografiet et medium, der leverer et veldefineret sæt af spilleregler. Enkle, fysiske faktorer (der indgår i næsten enhver leg) såsom afstand, tid, ubevægelighed, gentagelse og mørke er fuldstændig afgørende for spillets udfald.

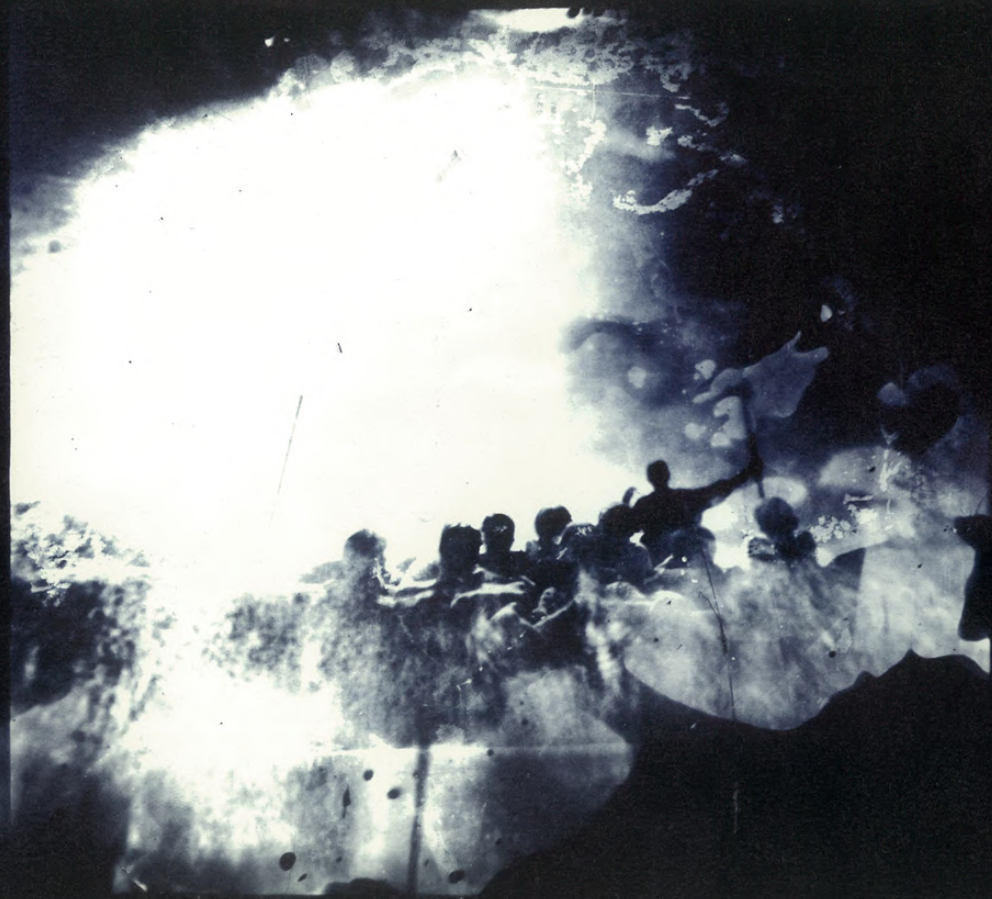
Disse spilleregler er imidlertid langt fra så stive, som det kommercielle, masseproducerede fotografi giver udtryk for. Egentlig er et fotografiapparat et meget enkelt redskab – ikke meget mere kompliceret end en perillehakker. Hvis man skræller alle de computerstyrede eksponeringsprogrammer, cili-cium-lysmålerne, de motoriserede film-

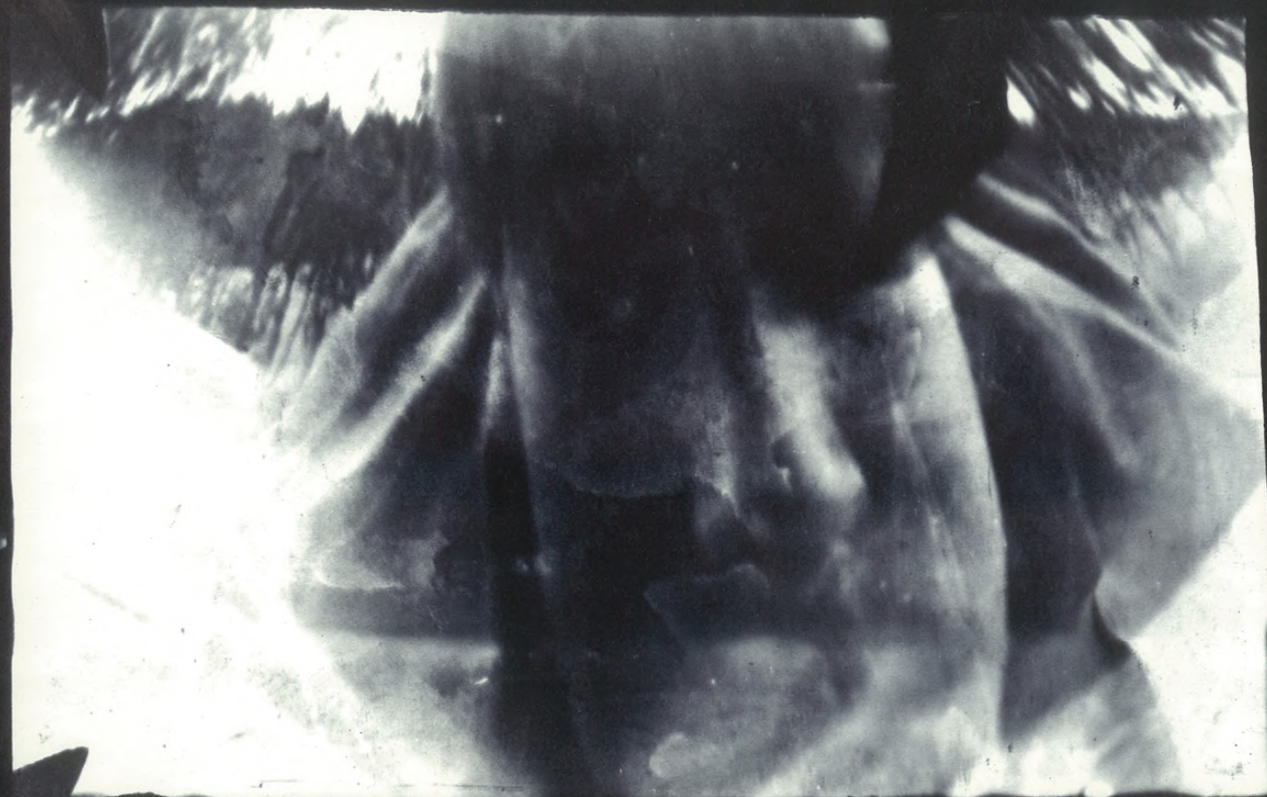
fremføringsmekanismer og autofokus-systemerne af de moderne kameraer, så står man tilbage med en simpel metalkasse, som mangeligt kan udskiftes med en cigarkasse og et stykke fotopapir. Hulkameraet, *camera obscuraet*, er en sådan simpel kasse med et lille hul i. Det er ikke så hurtigt som det sædvanlige pocketcamera, det er nærmest besværligt, men til gengæld kan det laves af de håndenværende materialer, og det bringer brugeren tilbage til fotografiets fysiske og materielle grundlag. Det gør fotografiet håndgribeligt i al dets vidunderlige simpelhed, og det gør det manipulerbart (og at manipulere betyder at bearbejde med *manus*, hånden) i alle stadier, lige fra fremstillingen af kameraet til optagelsen og fremkaldelsen af billedet. Hulkameraet er en slags gummi-støvle-fotografi: Det åbenbarer mediets vilde og barnagtige skønhed.

Dybt under skolen

*Af Lars Henningsen,
producent af „Hulkamera“*

Jeg var gæst hos otte hulkamerafotografer et par dage før sommerferien i 1996. Vejen til de 10 til 12 år gamle fotografer førte op til Salling og ned i mørkekammeret i kælderen under Hjerl-Harre Skole. Under mit besøg fik jeg et lille indtryk af, hvad hulkamerafotografering betød for børnene.

Det at fotografere med hulkamera var ikke noget for alle på skolen, men derimod en slags hemmelig klub, hvor tingene skete helt bogstaveligt ude af syne. Dybt under skolen. Uden for de voksnes rækkevidde. I en speciel atmosfære, hvor megen aktivitet foregik næsten i mørke under en svag, grøn lampe.

Skolens omgivelser kunne bruges på forskellig vis. Det var et velkendt område, og fotooptagelserne blev henlagt til f.eks. krat og til hustage, der kunne give en passende ramme.

Andre elever på den syvklases skole var bekendte med, hvad der udfoldede sig i kælderenes mørke, og var for det meste med på, at det handlede om både alvor og sjov, når fotograferne stillede an med dåser og kasser oppe i dagslyset for dernæst at sidde ubevægelige med blikket stift rettet mod de selvsamme dåser og kasser.

Skolen kunne bruges på flere måder. I biologisamlingen fandtes en mængde udstoppede dyr, som til tider blev støvet af i forbindelse med hulkameraoptagelser, og

som i sagens natur fastholdt en passende, stivnet bevægelse.

Mørkekammeret var lidt af en mystisk hule. Her blev væsker blandet og afmålt, der blev taget tid, og meget skulle gøres i bestemt rækkefølge. Sådan da. For fingerspidsfornemmelse og en rask beslutning om, hvornår billedet havde fået nok i fremkalderen, var lige så vigtigt som præcision og tålmodighed. Samtidig var mørkekammeret et værksted, hvor nye modeller til kameraer blev opfundet, hvor fiduser og gode ideer blev udvekslet, og hvor gamle kameraer blev gået efter i sømmene og repareret eller bare skrottet.

Endelig indeholdt mørkekammeret et arkiv. I et par plastkurve lå negativer og positiver af fotografier, hvis oprindelse var lige så

dunkel som lyset i mørkekammeret. I denne samling af billeder var det ikke altid til at afgøre, hvem der egentlig var fotografen eller hvem, der optrådte som motiv i de ofte lidt uklare konturer og flader. Det var vist heller ikke så afgørende, men gav snarere en mulighed for en diskussion om, hvilken historie der gemte sig bag et billede: Hvornår var det taget, hvem kunne skimtes på billedet, og hvordan kunne billedet måske have været bedre?

Hvordan var det hele startet? Som undervisning. Engang, da de fleste på holdet gik i 4. klasse, havde klasselæreren, Troels Buuse, startet et tema med hulkamerafotografi og familiefotografi. Ideen havde fænget, og så fortsatte det hele næsten af sig selv.

Bygning af et hulkamera

Citater fra videoen:

Kenneth:

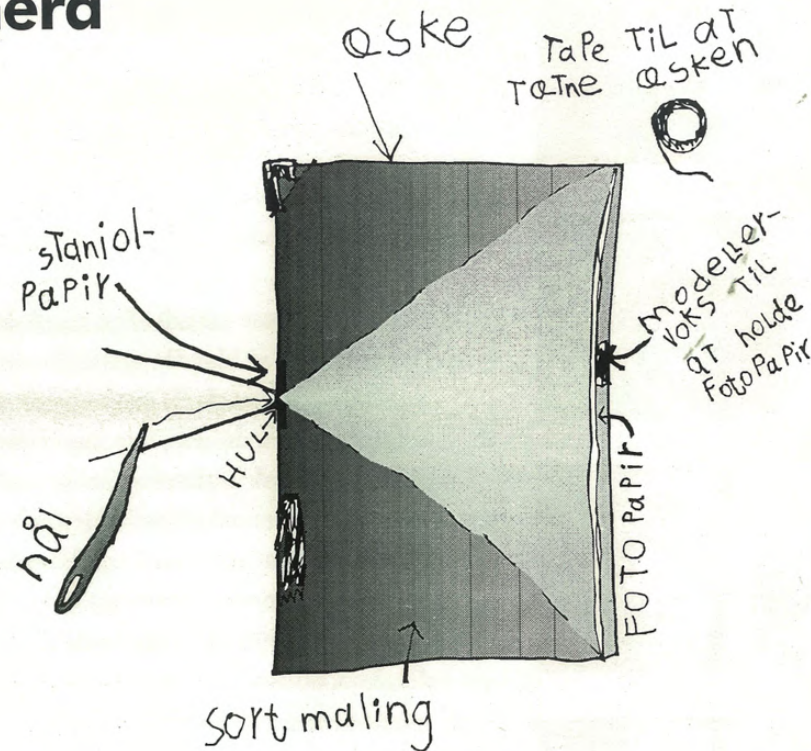
- Det nødvendige er nok noget sort tape og noget sort maling og så en metalplade, tin eller sølv eller sådan noget, nej, ikke sølv, men staniol. Så skal der bare være et lille bitte hul. Kommer man rigtig tæt på, så kan man se hele verden!

Tessa:

- Så lægger man film i, det gør man selvfølgelig i et mørkekammer, for der må ikke komme lys til filmen. Jeg valgte mig et sted, og jeg fik en udstoppet ugle med, og så sad jeg der i 4 minutter.

Rasmus:

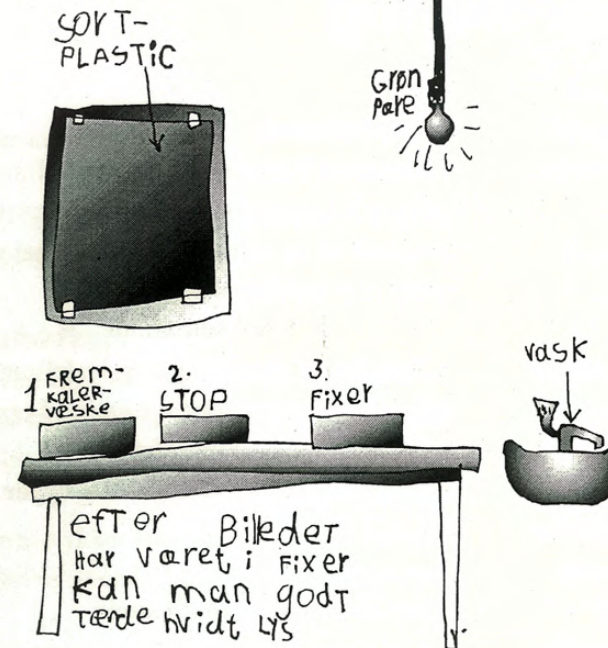
- Jeg tog kameraet med hjem, så gik jeg ned i vores hønsegård og tog en høne, og så sad jeg med den. Så blev jeg fotograferet. Den ville bare ikke sidde stille, derfor blev den lidt usynlig.

Tessa:

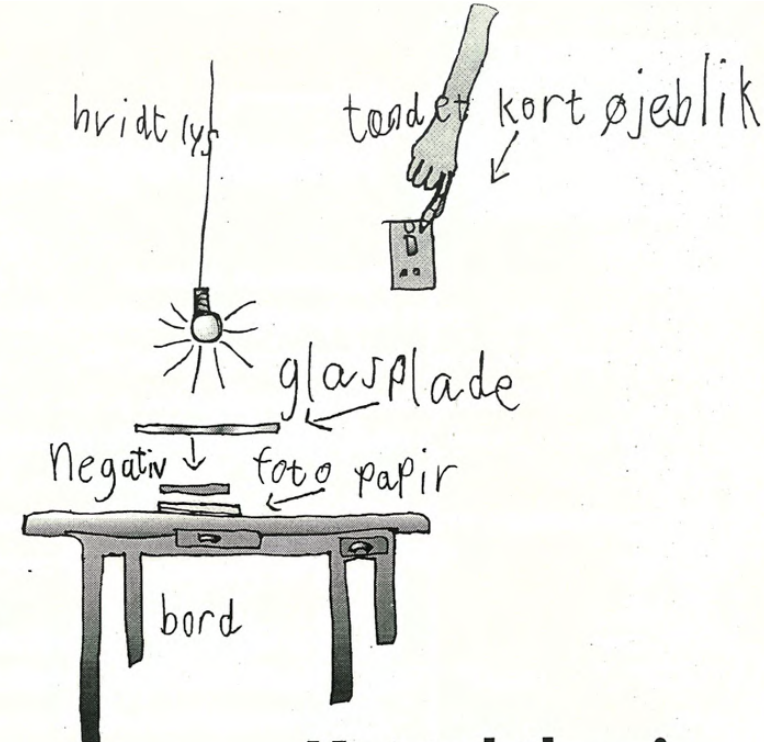
- Et godt billede? Det er forskelligt efter, hvem der har taget det.

Mørkekammer

Tessa:

- Men lige så snart, man er kommet ned i mørkekammeret og begynder at fremkalde, dét er det sjoveste!

Kontaktkopi

Emil:

- Men så er det kun negativet, man får først, og så skal man til at lave en kontaktkopi med et direkte lys, og så skal man fremkalde igen.

Brug:

- Lystæt dåse, æske eller anden lystæt genstand
- Knappeål
- Køkkenstaniol
- Sort plasticmaling
- Sort tape
- Sort pap
- Hobbykniv
- Pensel
- Lim
- Fotopapir
- Fremkaldematerialer (spørg fotohandleren)
- Bakker og klemmer
- Glasplade
- Mørkekammerpære

Hulkamera

Teknik og fotografering

Bygning af kamera

Det er vigtigt, at kamerahuset (dåsen, æsken el.lign.) kan lukke helt tæt.

- Mal kamerahuset sort indvendigt.
- Skær et hul, f.eks. 1½ x 1½ cm i bund eller side af kameravæggen.
- Prik et lille hul i et stykke staniol. Klæb staniolstykket fast hen over det hul, du har skåret i kamerahuset.
- Tjek, at der ikke kommer lys ind gennem revner eller sprækker.
- Lav en lukker - en lem - af sort pap udvendigt på kameraet.

Fotografering

• Kameraet forsynes med et stykke fotopapir i mørkekammerbelysning. Klip et stykke fotopapir til og monter det i kameraet ved hjælp af et stykke tape.

- Sørg for, at den blanke og lysfølsomme side af fotopapiret vender frem mod optikken (hullet og staniolstykket). Brug paplukkere, så der ikke slipper lys ind.
- Sæt kameraet foran dit motiv.
- Åbn lukkeren. Belysningstiden kan variere meget alt efter lysforholdene. Udgangspunktet kan være 30 sekunder til to minutter i sollys.

Fremkaldelse

I mørkekammeret tager du det belyste negativ ud, det fremkaldes, stoppes, fixeres og skylles.

Kontaktkopi

Du kan lave et positivaftryk ved f.eks. at lægge billedsiden på det våde negativ mod et vådt, ikke-belyst stykke fotopapir.

- De to stykker fotopapir lægges på et bord. Negativet øverst. Læg glaspladen henover.
- Tænd hvidt lys i rummet i et kort øjeblik. Bemærk: I videoen er lyskilden et lysbord, som også kan bruges.
- Fremkald, stop, fixér, skyl og tør billedet.

Litteraturliste

Bøger

- Ulvönäs, Staffan: *Leg med lys og foto*, Forum, 1972.
- Eckerman, Pelle: "Eksperimenter med syn i mørke rum", i: *Magiske linser og hemmelige skabe*, Munksgaard, 1989.
- Andersen, Norbøll, Madsen, Wøjdemann: *Fysik og kemi for 10. klasse*, Haase, 1982.
- Renner, Eric: *Pinhole Photography. Rediscovering a Historic Technique*, Focal Press, Boston/London, 1995.

Tidsskrifter

- "Katalog - Kvartalstidsskrift for fotografi": *Pinhole*, nr. 3, 1996, Museet for Fotokunst, Odense.
- "Pinhole Resource", Star Route 15, Box 1355, San Lorenzo, New Mexico 88041, USA.

Internet

Der er mange steder på Internettet om hulkamera - søg på ordet „pinhole camera“.

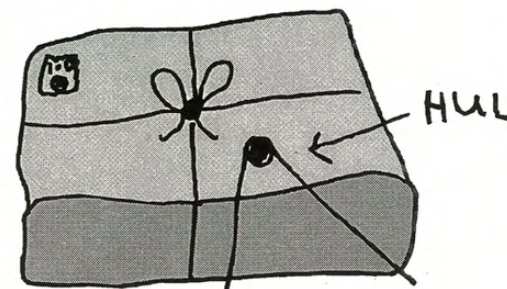
Skitser og ideer

isvaffelkamera
Under røveri i bank

kamera i pakke

Når man åbner
Pakken tages billedet

